

785 1933
205235

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**BIBLIOTECA POPORALA
A ASOCIATIUNII**

Anul XXIII.

Nr. 199.

Odinioară și acum...

Amintiri din copilărie.

De

Ioan Pop-Reteganul.

Editura Asoc. „Astra”, Sibiiu, Str. Șaguna 6.

Prețul 5 Lei.

„Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român“, „ASTRA“.

Intemeiată în 1861.

PREȘEDINTE DE ONOARE:

M. S. Regele CAROL II.

Președinte activ:

Dr. Iuliu Moldovan.

Vice-președinte:
Dr. Gh. Preda.

Vice-președinte:
Dr. Gh. Moga.

Comitetul central al „Asociațiunii“ numără 50 de fruntași din toate păturile societății românești.

 E datoria fiecărui bun român să sprijinească „Asociațiunea“, cunoscând publicațiile ei și înscriindu-se de membru.

Taxele de membru sunt următoarele:

Membru fondator al Casei Naționale, odată pentru totdeauna.	Lei 5000.—
Membru fondator al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna.	„ 1000.—
Membru pe viață al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna.	„ 500.—
Membru activ al „Asociațiunii“, anual	„ 50.—
Membru ajut. al „Asociațiunii“, anual	„ 10.—

Biblioteca populară a Asociațiunii „Astra“.

Anul al 23-lea.

1933.

Nr. 199.

Odinioară și acum...

Amintiri din copilărie

de

Ioan Pop-Reteganul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu o prefață: „Cine a fost I. Pop-Reteganul“
de Horia Petra-Petrescu.

BIBL. UNIV. CLUJ

2085 y 24 XI. 1933

EXEMPLAR LEGITIM

— Publicație periodică. —

Editura Asociațiunii „Astra“, Sibiu, Strada Șaguna 6.
Tiparul Institutului de arte grafice „Dacia Traiană“, s. a., Sibiu.

Prețul 5 Lei.

Ilustrația de pe copertă de domnișoara

BCU Cluj
REA SILVIA RADU Cluj

Cine a fost Ioan Pop-Retegaganul.

De HORIA PETRA-PETRESCU.

Dacă dăm la tipar, de astădată, o parte din amintirile din copilărie ale lui Ioan Pop-Retegaganul, o facem dintr'un simț de datorie față de bunul, inimosul, mucenicul dascăl român Ioan Pop-Retegaganul.

Am scris: bun, inimos, mucenic dascăl român și vrem să aducem — în ajutorul acestor păreri îndreptățite a noastre — câteva dovezi, cari vor arăta în adevărata lumină, și pentru cel ce n'a cunoscut până acum, luminoasa înfățișare a scriitorului nostru.

Născut în 1853, în comuna Reteag din Transilvania, Ioan Pop-Retegaganul a fost copil de țăran (cu toate că moșul său, Elie Bota, era „nobil“ din Măgoaja, „patria lui Pinteă“ Vișezul, dar se lăsase de nobilitate și se făcuse iobag, în Reteag). Încă de mic copil

prinse Ioan dragoste de bucoavnă românească și după multă sdroabă, după ce fusese sortit să pască vitele — fiindcă tată-său nu mai avea cu ce-l da la școala din oraș — tot a răzbit să-și vadă visul cu ochii și să urmeze la școlile din Năsăud, Gherla și Deva, de ajunsese învățător. Ca dascăl român a lucrat apoi în Vâlcelele rele, Baru-mare, Lisa, Boușar, Bucium-Șasa, Sâncel și Rodna, retrăgându-se, ca pensionar, în Reteagul său (1892) și închizând ochii pentru vecie în 1905.

Ioan Pop-Reteganul a scris mult. A fost o fântână nesecată de sfaturi practice pentru popor, (d. ex. Curs practic de pomărit — 1889; Pomicultura 1904), apoi un adunător de folklor (de plăsmuiri de ale poporului românesc: povești, legende, chiuituri, balade, bocete, anecdote) cum nu se găsesc mulți la noi.

Din multele cărți tipărite de el amintim aici numai câteva: Povești ardelenesti, apărute în 1888, apoi — a doua oară — 1913; Cartea poporului (1892 și 1900); Prietenul săteanului român (1895); „Povestiri din viața țăranilor români“, tipărite de „Astra“ noastră (în 1900 și 1901), apoi cele însemnate în broșura de față și apărute în biblioteca noastră.

A scris la aproape toate foile românești de pe vremuri, redactând însuș reviste pentru familie și popor, ca „Revista ilustrată“ din Bistrița.

Cum lucra I. P.-R.? E vrednic să o șinem minte, fiindcă din felul cum lucra putem ceti în sufletul curat al scriitorului nostru. Diminețile se scula de pe când se crepa de ziuă. Dintr'o săritură era în mijlocul odăii, se freca pe la ochi, să-i sară somnul și începea să se roage. „Doamne, strigat-am cătră Tine, auzi-mă!“ era rugăciunea lui obișnuită.

Cu rugăciunea își începea munca zilei! își vedea apoi de vite, se uita, dând o raită, prin grădini, pe câmp, după ce îmbucase și apoi — după ce intrase în pensie — era la ceasurile 8 lângă masa de scris. Nu se ridica dela masă decât pe vremea prânzului. Pe zi scria câte 6 până la 7 ceasuri. Gândurile-i veneau ca o apă vijelioasă, încât le așternea pe hârtie furtunatic, de nici nu se sbicea încă hârtia cea dintâi când le strângea pe celelalte, toate pline de slova lui neastâmpărată.

Cerea ajutorul Domnului la scrisul său
Câți scriitori din zilele noastre mai cer vre-un

ajutor dela Cel de sus? Câți se gândesc la El, când aruncă pe răbduria hârtie parascoveniile lor, pline de murdărie și de venin?!

Am scris mai sus că I. Pop-Reteganul a fost un mucenic. Da, un mucenic al scrisului românesc. Să scrii pentru poporul românesc era pe vremea aceea o mucenicie — și este, nu-i vorbă și astăzi, dar atunci mai cu seamă. Neștiința era boala grozavă a poporului de pe vremea când trăia I. Pop-Reteganul și el se lupta împotriva neștiinței acesteia, de care nu era vinovat poporul, ci vinovate erau stările maștere în cari s'a născut.

Mai bine vom pricepe durerea și sbuciumul sufletesc al lui I. Pop-Reteganul, dacă vom descrie o scenă petrecută între el și între un prieten, care l-a vizitat odată în Reteag. Prietenul l-a găsit pe Pop-Reteganul înaintea unor maldăre uriase de cărți nevândute, scrise de el. Și erau cărți bune, cărți nutremânt-sufletesc sănătos! — „Vezi, dragul meu“, i-a spus prietenul, „vezi, dacă scrii cărți, cum îți se vând și cât câștig ai pe urma lor?!“ — „Da“, a răspuns, cu un surâs amar în colțul gurii, dascălul poporului, „văd! Și nu mă dau bătut! Cărțile astea tot s'or trece,

cu țărăita, dar tot s'or trece! Hei, ian să fi scris nescariva lucruri ghidilicioase, porcoase — cum mi s'ar fi trecut!..."

Mucenicul pricepea că soarta i-a dat să îndure!

Și a îndurat! A îndurat și procese de presă politice, ca orice scriitor de omenie român din fosta Ungarie — plătind pedepsele din punga proprie — a îndurat surâsul celor pripășiți și ghiftuiți, știind că îi este conștiința curată.

Doar „Moldovănuț“ — Ioan Micu Moldovan, canonicul din Blaj — de-i trimitea câte 200 de coroane, o sumă mare pe vremea aceea, de fiecare lucrare ce o căpăta dela el. La observarea că broșura e trimisă în cinste, răspundea cărturarul cu inima de aur: „Lasă, că știm noi năcazurile celor ce tipăresc carte românească!“ De ar fi fost și de ar fi și astăzi mai mulți cei cari gândesc ca „Moldovănuț“.

Știa „Moldovănuț“ cui trimite! Prin 1901—2 se dase lupta împotriva școlii românești și în Reteag. Revizoratul școlar unguresc făcea greutăți românilor, punându-le în vedere închiderea pe vecie a școlii românești acolo, dacă nu se va clădi un edificiu nou.

Dacă nu aveau școală nouă până în 1 Sept. limba românească nu avea să mai fie buchișită în Reteag de copilașii români. I. Pop-Reteganul a adunat odată pe toți poporenii români și i-a întrebat: „Vreți voi să vă pierdeți școala?” — „Doamne ferește!” au răspuns poporenii într'un glas. „Atunci să punem toți umărul. Nu e vreme de pierdut!” Când a fost vorba de bani — și când se codea unul și altul, le-a tăiat vorba și le-a spus răspicat Pop-Reteganul: „Iacă, stau eu bun, cu casa și cu moșioara mea!” Și-a fost o bucurie ce nu se poate descrie în vorbe! Toți țăranii s'au legat să aducă fiecare ce-a putea, numai ca școala să fie gata la termin. Când a ajuns țăranul cel dintâi pe acoperișul școlii celei vechi, tocmai sus de tot și a dat întâia lovitură de bardă, a început să cânte: „Deșteaptă-te române!” și toți ceilalți au cântat împreună cu el și cu Ioan Pop-Reteganul imnul național. Școala cea nouă românească s'a deschis la terminul fixat de stăpânirea mașteră...

* * *

Ca tot românul de omenie, era I. Pop-Reteganul ospătarie. Nu trecea om de dai-

Doamne prin Reteag fără să se fi bucurat de dărnicia familiei Reteganului.

Odată dete prin Reteag învățatul profesor dela Lipsca, din Țara Nemțească, Gustav Weigand. Voia să cunoască poporul dela sate și pe conducătorii săi. Ioan Pop-Reteganul i-a spus nevestii: „Ascultă-mă, dragă, să nu-i dăm domnului mâncări cu forfoi, ci — iacă — așa, cum mâncăm noi, pe la casa noastră, de dascăl român sărac. Mămăliga să nu lipsească de pe masă. Pui, vin pe cum-părate, mămăligă — și atât!“ Cu mare greu a închis ochii când a venit pe masă pe lângă friptura de pui și o prăjitură. Da' când a fost să plece profesorul Weigand zice că l-a prins în brațe și l-a sărutat: „Să trăiești, domnule Reteganu', că am văzut la dta o casă curat românească, primitoare și lipsită de farafastăcuri!“ Pasă-mi-te, învățatului din streini i se făcuse lehamite de atâtea banchete, la câte fusese invitat în decursul călătoriei sale. Aici putea să se bucure de un bruş de mămăligă (pânea n'o atinse) și de o vorbă spusă oarzăn, a unui adevărat dascăl al poporului dela țară.

Vesel, totdeauna bun de glume, cum e românul în veselie, cântecul cu care-și des-

cărca prea-plinul inimii Reteganul era acesta: „Cui nu i-s dragi horile — Bată-l sărbătorile — Că pe mine nu m'or bate — Că horesc și zi și noapte — Să-mi horesc horile toate!“ — Sau cântecul plin de tristețe: „Doamne-Doamne! Mult zic: Doamne! — Dumnezeu gândesc că doarme — Cu capul pe mână-stire — Că de mine n'are știre!“ În culmea bucuriei sufletești găsea alinare într'un „Deșteaptă-te române!“ înflăcărat, iar când era dus pe gânduri se mângăia cu constatarea din cântecul popular din Reteag: „Așteptându-mi binele — Mi se găț zilele!“...*)

* * *

Ce mare dragoste a nutrit Ioan Pop-Reteganul față de țărănimea română! Ce sfetnic minunat i-a fost în întreaga sa viață! Ori unde întâlnea țărani, da în vorbă cu ei, îi întreba de bucurii și dureri și le era un adevărat doftor sufletec. Ca să poată să-i descoase mai bine -- mergea și pe câmp,

*) Aduc mulțumiri și pe calea aceasta dș. Eugenia Pop-Reteganul, singura fiică a lui Ioan Pop-Reteganul și d-nei vād. Maria P.-R., pentru prețioasele informațiuni date. Articolul acesta și o biografie mai mare, în pregătire, nu s'ar fi scris fără de concursul dumnealor.

când lucrau la ogoară și trăgea cu urechia la cântecele și glumele tineretului și ale celor mai vârstnici, vecinic cu hârtia în mână, însemnând cu scumpătate cele auzite. Așa a dat mai apoi la tipar zecile de broșurele cu cântece și povești populare, scăpând astfel dela moartea-uitare o mulțime de comori sufletești de ale neamului românesc.

Dacă se întâmpla să vadă pe un românaș ajuns la aman, îl ajuta, cu vorba și cu fapta. Se întâlnea, de pildă, cu un român, care-și târa o vițelușe jigărită. Dascălul nu se lăsa, întreba pe stăpân ce-i lipsește vițelușei, se uita mai bine, da sfaturi, cu experiența sa bogată și mare-i era bucuria când vedea că vițelușa a prins viață.

De se întâmpla ca un țăran să vină să-l roage de sfat la ridicarea unei clădiri nouă și de țăranul îi spunea că vrea să-și dureze casa întocmai ca aceea a tată-său — Ioan Pop-Reteganul nu-l desmânta, dimpotrivă, îi spunea că bine face că ține la obiceiurile ale vechi, moștenite din moși-strămoși, chiar și la ridicarea unei case. Numai colea, mai târziu, când se apuca de lucru românul meu, venea dascălul Reteganul cu câte un gând

ademenitor: să se ridice mai sus casa, să mai sporească odăile, să se mai îmbunătățească poiata și grajdul. Și sfatul era urmat cu scumpătate.

Da Pop-Reteganul și de oameni cerbi-coși, cari nu se împăcau cu una cu două — atunci știa să se împotrivească cu dârjenie dascălul cel bun și nu se lăsa până nu-și aducea gândurile în îndeplinire. Așa a dat odată sfatul unui țăran să-și țină meri în grădină. Țăranul, nu și nu! Cum: nu? „D'apoi cine și-o mai face de lucru și cu merii ăia!”

Zadarnice au fost toate deslușirile, zadarnică punerea în vedere a unei roade bogate și a unui câștig ușor — omul meu o ținea orbiș că nu-i trebuie altoi de măr în gospodăria sa. „Nu?” „Nu!” — „Atunci fi-'oiu aduce eu altoii în grădină!” zise, hotărît, Pop-Reteganul. — „În grădina mea?” întrebă țăranul. — „Da, într'a dumitale!” — „Dacă nu vreau eu?” — „Chiar dacă nu vrei!” Și s'a dus cu puterea grădinarul cel bun și a sădit pomișorii, cari aveau să dea peste 2—3 ani nește mere de-a mai mare dragul. A boscorodit țăranul, a înjurat chiar, dar după trecerea anilor el a fost cel dintâi care s'a dus

să mulțamească iscusitului dascăl că a stat de capul lui și nu s'a lăsat până ce n'a sădit pomișorii, din cari acum nu numai că se înfrupta întreagă casa, dar cari îi aduceau și bănet în șerpar.

Așa a ajuns Ioan Pop-Reteganul duhovnicul satului său natal, mai mult — duhovnicul țăranimii româneși din ținutul întreg, sfetnicul țăranimii române de pretutindenea. De aceea i s'au încrezut și câțiva țărani din Reteag — între cari Gavrilă Vila-Sălăjanul, bătrânul Ioan Bunzariu-Dărăban, apoi Ioan Păcuraru, care nu se știa de pe unde își trage obârșia, de i-au spus în peană zeci și sute de povești, glume și chiuituri.

Bun de inimă era I. Pop-Reteganul! De vedea pe câte cineva că suferă — îi sărea într'ajutor. Nu-și bătea mult capul până să săvârșească fapta cea bună.

Odată și-a dat chiar și haina cea bună de pe sine, unui sărântoc, care-i cerea milă. Altă dată a venit fără de pălărie acasă — o cinstise. — Trei-patru săptămâni înainte de moartea sa îi tălpuise pantofarul Grün din Reteag o pereche de ghetă, de arătau acum ca nouă de nouțe. Un amărât de om a bătut

sfios la ușa dascălului din Reteag. Cerea ajutor. Era pe la începutul lui Martie, zăpada încă nu se topise, era frig și bietul om, care venea atunci dela Budapesta, avea nește ghete 'n picioare, cu talpa căscată, de să le plângi de milă. N'avea sărântocul ce mânca, n'avea ghete, un rând de haine se milostivi să-i dea un bogat din comuna vecină. Fără să se răsgândească mult, dete l. Pop-Reteganul cerșitorului ghetele reparate, spunând nevestii, care făcea ochi mari: „Lasă, nevastă! Mie mi-a mai lucra pe credit maistorul Grün, da' amărâtului ăstuia de om, nu!” - Nu știa atunci l. Pop-Reteganul că va avea parte numai de pantofii din sicriu!

Când a murit Ioan Pop-Reteganul a fost dus la groapă de întreg satul și de satele învecinate, împreună cu prieteni, veniți de pe la oraș. A avut o moarte fulgerătoare. Dumnezeu a vrut să nu bolească mult. Suferea de rinichi. În ziua morții lucrase încă până pe la 4, în grădină, apoi l-au apucat durerile și — după 3 ceasuri — era întins pe năsalie. În ziua de 3 Aprilie 1905.

Jumătatea drumului până la mormânt l-au dus pe umeri învățătorii, foștii lui tovarăși de

muncă — pentru cealaltă jumătate s'au rugat ăranii să li se dea cinstea să-l poarte ei și-așa, cu ochii împăingeniți de lacrimi, l-au purtat, în cântec de tropare și în miros de tămâie, pe acela care fusese în viață Ioan Pop-Retegantul.

„Baciu“ Tripon, prietinel mortului, avocatul Dr. Tripon din Bistriță, i-a ținut o cuvântare de n'a rămas ochi fără de lacrimă.

„Știți voi pe cine-am îngropat noi acum?“ a întrebat bătrânul Alexă Mihăeștian după înmormântare și la răspunsul unora că știu, le-a răspuns: „Nu știți, am îngropat Reteagul!“

A fost așa de iubit de toți, încât chiar și evreii din Reteag au trimis vorbă văduvii lui că vor ține o slujbă religioasă pentru sufletul lui de om de omenie.

* * *

Publicăm în numărul de față câteva prețioase „amintiri“ din copilărie și un fragment, o bucată rămasă neterminată, din peana lui Reteganul. Cetitorul, care cumpenește vorbele, va vedea, mai cu seamă din „Odată și acum“, cât a suferit țăranul pe vremea iobăgiei și își va spune, de bună sama: „Astăzi? E rău cu rău, da'-i mai rău fără rău! Odi-

nioară, pe vremea iobăgiei, era iadul pe pământ!" Şi va avea dreptate.

Ioan Pop-Reteganul i-a adus această mângâiere în suflet şi i-a dat încrederea în viitor.

În Cluj şi în Târgu-Murăş, au botezat românii două străzi după numele lui. Frumos, dar şi mai vrednic de laudă va fi ca satele noastre să boteze ulişi de ale lor cu numele marelui lor dascăl. Dăm gândul acesta mai departe şi ne bucurăm că din prilejul botezului „Ulii Ioan Pop-Reteganul“ se vor ţine serbări, în cari ţăranii noştri vor lua la cunoştinţă cu recunoştinţă despre cine a fost acest Ioan Pop-Reteganul al nostru.

Odată și acum...

Trecuseră sfintele sărbători ale Rusalelor. Vremea umbla grasă. Ploile veneau la timp și călduțe, țarina gândea că râde, de mândră ce era. Pasărilor nu-și dau două cu două a veselii pe muncitori. Și era plin câmpul de oameni, tot câte doi-trei în fiecare loc sămănat cu mălaiu, că era timpul sapei. Mălaiile erau răsărite frumos ca brândușile și sbierau după sapa; dar și muncitorii, îndată ce trecură sfintele sărbători, toți umplură țarina, deodată cu ziua, cu soarele de-a seamă și — când sfântul soare se iva de după munți, — nu știa la care să se uite mai cu drag: la moșneagul cela, gârbovit de spinare, care da cu sapa rar și cumpătat, ori la fetița cea drăguță, cu părul împletit în două coșite slobozite pe spate, care da cu sapa des și mărunțel; ori la flăcăii cei sbur-

dați, toți desculți și cu ismenele legate strâns pe lângă pulpele picioarelor, cari dau îndesat cu sapele de scoteau buruenile cu rădăcinile în sus? Și avea la ce se uita sfântul soare, că ce-i mai frumos de-a privit decât la o lume de oameni muncitori?

Am și eu o holdiță de mălatu, loc ca de 9 săpători. Deci mi-am însemnat încă de a treia zi de Rusale lucrătorii trebuincioși și Miercuri după Rusale, când răsăria soarele, eram la mălăină. Săpătorii mei, toți 9, erau de atâtea naturi și vrâste, pe câți erau ei. Aveam la săpă pe Mihailu Turcu, poreclit Sgârcitul, om ca de 60—65 de ani, dar tare și voinic, ca unul de 40. L'au poreclit oamenii Sgârcitul, că ce-i omul strângător din samă afară. Nu-i cel gazdă mare, dar nici sărac lipit pământului; loc mult nu are, dar bucate în veci nu cumpără, nici nutreț la cele 2 vaci ce le are. Trăiește cumpătat, numai o pradă face: cu țăbacul, pentru care cheltuește în fiecare zi 3 creițari. Și după aceia-i pare rău, dar — zice el — trebuie să duhănesc, că am val cu olbațul. Când are de lucru pe seama lui, să-i dai un galbin pe zi, nu-ți merge la lucru pe bani; dar după ce și-a gătat lucrul

lui, merge ori la cine și lucră câtu-i ziulița de mare, pentru câteva pițule, deși-i bătrân și nu-i chiar prisosit a-și frânge oasele și cu rînd și fără rînd.

Tot din casa lui Mihaiu Tureu mai aveam la sapă pe fecioru-so și pe noră-sa și pe o fată-fecioară a lui; erau doar patru din o casă. Mai aveam apoi doi bărbați străini dela dealuri și trei muieri străine, tot dela dealuri, că la noi vin odată cu Rusalele oameni dela dealuri la lucru, la sapă și alții nu merg pînă la toamnă, după eulesul cucuruzelor, că după sapă vine secerea și coasa și făcutul fânului și al otăvii și îmblătitul și eulesul cucuruzelor și omul sărac și străduitor pururea-și capătă de lucru la noi, la șes, unde nu ajung brațele lucrătoare. Că ar ajunge, dar au domnii, grofii și baronii, locuri cât vezi cu ochii de mari, apoi la acele muncitori trebuesc, muncitori mulți și harnici, că domnii nu lucră. Apoi atâția muncitori, numai dela șes nu află, cu deosebire de când cu focuital ăst de drum de fier, care cuprinde, iarna-vara, puterile cele mai bune de lucru. Mai venit-au cu drumul ăst de fier și o legiune întregă de speculanți străini din

toate părțile lumii, cari adună foiță de stejar și lemne și pietri și le duc prin țările lor. La aceea încă le trebuesc brațe lucrătoare, deci numai dela șes nu le află și trebuie să aducă și dela dealuri. Așa fiind lucrul, oamenii săraci dela dealuri trag și lucră la noi la șes, la ce lucru le vine înainte și stau unii până toamna târziu.

La mine la sapă de cucuruz aveam 4 săpători dela noi și 5 străini.

Sapa mergea cu spor, nici era locul moale, nici tare, numai cum e mai potrivit; oamenii numai se jucau cu sapa și sporul creștea văzând cu ochii. Dar oamenii nu pot lucra tăcând, ar fi ziua prea lungă, deci, cum sunt înșirați în brazdă, prind la vorbă cei mai bătrâni, iar cei mai tineri la cântece și glume.

Eu eram cu ei, nu atâta din cauză că m'aș fi temut doară că nu vor lucra omește și mi-or pierde numai ziua, că știam eu că Mihaiu Turcu nu suferă, ca cine-i cu el într'o brazdă, să lucre rău, ci-mi plăcea nespus de mult ațerul dimineții și cu deosebire să ascult poveștile muncitorilor.

— Și zi, voi sunteți din Boereni? încep badea Mihaiu cuvântul.

— Din Boereni — răspunse unul din streini.

— Ce vremi umblă p'acolo, ce se mai aude? Cum se arată țarinile?

— Vremi ar umbla bune — răspunse altul din streini, numai țarinile nu-s așa frumoase ca p'acel; nici peste două săptămâni doară n'or începe oamenii la sapă.

— D'apoi n'or fi, că pe la voi îs dealuri, știu eu, că am fost odată'n târg la Lăpuș dup'o vacă și prin Boereni am trecut. Dar holdițe facu-se, rogu-te?

— Se fac de primăvara, dar de toamnă nu prea a catare.

— Nu, nu, că oricum, dar dealu-i deal rece, nu-i el ca șesul, drăguțul de el.

— Mult mă mir că nu-s oamenii mai bune gazde p'acel, cu pământul ăst bun! grăi o muere din cele streine.

— Nu te mira, încep badea Mihaiu, ridicându-se o leacă; nu te mira nici decât că nu-s gazde mai bune, că pământul — drept că-i bun, — dar cea mai mare parte-i

în mâna grofilor, oamenii puțin au, apoi mai sunt și alte pricine, din care oamenii de p'alei nu-s cele gazde. Uite numai aci; pământu-i comasat, vite pot ținea bieții oameni tare puțin, că dăm la groful opt florini de-o vacă pentrucă ni-o lasă 'n ciurdă dela Sân-Georz până după culesul mălailor; cine are numai două văcuțe, trebuie să-i dee 16 fl., apoi baremi de-ar trăi bine! Dar numai cât năcăjesc, că mai sterpesc în cireadă, dar ce amarul să se facă bieții oameni? Acasă nu le pot ținea, că vita bolește acasă, apoi afară de aceea, de ai numai o vacă și stai a o ținea acasă, un om trebuie tot la coada ei să stee, mai să o adape, mai să-i care de mâncare; dar mâncare de unde? Că de-i dai vara din mână, ce-i vei da la iarnă?

— Apoi dar aci e rău — zise streinul — că omul muncitor din ce să-și facă un ban, dacă nu poate ține vite cu soție? Fără — no! ce să zic, aici baremi bucatele se fac cum se cade, la bucate nu le duceți dorul, ca noi, cești de pe dealuri și mai căpătați și de lucru destul — când vă puteți rupe dela trebile căsii, nu trebuie să alergați pe la al șaptelea hotar la lucru, ca noi.

— Nu, de nu, grăi badea Mihaiu, bucatele aici, când dă Dumnezeu vreme cât de cât bune, se fac destule și în altfel încă ar fi de vânzolit, dacă n'ar fi alte rele mai mari, cari ne bântue. Ce socoți, *dările sunt multe și mari* și dacă trece numai o zi peste termin, jucuțau-i din casă 'n casă, apoi mai mari decât dările sunt *cheltuelele* ce le fac azi oamenii, cheltueli, fără de cari ar putea fi și de cari nime nu visa în copilăria mea. Că, dacă stăm strâmb și judecăm drept, azi mai mulți bani învârte în mână un om sărac, decât mai de mult o gazdă cu patru boi și tot nu-i Doamne ajută! Să punem numai seama bine, chiar aici la noi, un om bun de lucru poate face vara câte 6—8 pițule pe zi iar iarna cam pe jumătate; cine are două vite de jug și carul lui, face pe ușor 1 fl. 50 până la 2 fl. în fiecare zi și tot n'au bani, tot sunt datori pe la bănci de-s înglodați până după cap. Nu-i spor în bani și pace!

Streinul: — Ba la noi ar fi loc de pășunat hăt bun, numa-i dracu' că mulți n'avem ce trimite la pășune; dacă nu se fac ele bucatele cum se cade, apoi omul mai străbătut curund se scapă de vite și scăpat

odată de ele, trebuie mult să asude până se vede cu altele în loc. Știe Dumnezeu sfântul ce-i, dar pământul par'că din ce în ce încă face tot mai puține și mai slabe bucate. Da — căz îmi aduc aminte în copilăria mea, și nu-s om vechiu, că nu-s mai bun de 50 de ani nici un strop, încă poate că și de acolo aș mai lăsa ceva; dar în copilăria mea *altcum* se făceau bucatele. Amu? Gândești că-i făcătură: baraboii se fac numai ca nucile, cucuruzul că pipele, fasolea o brumează ne-coaptă, ovesele le mânâncă gadinile, grânele se fac numai tăciune și opeigă, apoi trăiește, omule!

Mihai: S'a stricat lumea, mă omule, adecă nici nu lumea, fără oamenii s'au stricat rău, fârtate, de aceea trimite Dumnezeu pedepse peste noi. Nici aici nu mai dă țarina ca odată; că mai de mult de elaiia de grâu de 40 de snopi câte 4 mierțe mari acum când dă 2 se grozesc oamenii că cât a slobozit! Mai de mult viile dau roade de să te milue sfântul; era atâta potop de vin mult și bun, acum numai de leac. Dar viile tocmăi atâta umblă, de aceea-s lucrate amu ca și atunci. Se vede că Dumnezeu — sfântu'a luat *vлага* din toate, pentru păcatele oamenilor.

Că și-ți rău mult fineretul din ziua de azi, rău și *îndărălnic*, nu numai cel strein, *cele-diul**), ci și copilul tău. Unde se mai pomenea mai de mult că băieți de 10—12 ani să pipeze și să bea vinars și să sudue cum văd că fac cei din ziua de azi!

Badea Mihaiu: Dar unde se mai pomenea mai de mult atâtea podoabe ca azi?

Streinul: Dar așa, par'că sunt niște țurce, sșă se împupuțează, iar când colo, acasă, n'au ce 'mbuca odată mulți din ei.

Hei, hei! zise Turcu, hei, hei! Când am prins eu a cunoaște lumea, slugeam domni, făceam 2 zile pe săptămână slujbă de domni, și dam câte dăni toate la curte, dar de aceea învârtia tata patru boi în ocol și avea oi, și vaci și porci de-ți era mai mare dragul să te uiți la ele. Apoi toamna strânsură, fârtate, nu glumă! Stoguri de grâu, coștee de cucuruz, fân, otavă, vin, poame, faguri, și câte și mai câte! Dar de aceea la noi în casă un strop de vinars nu se aducea, nici la zile mari, ciobote purta numai mama, iar haine din târg la noi în

*) Familia — după limba maghiară.

casă nu intrau în veci, nici carne dela măcelărie, nici făină din boltă. Când ne trebuia carne, tăia mama galițe, iar colea — primăvara și vara, mai tăia tata câte un miel, din când în când, carnea o mâncam, iar din piei se făceau căciule și pieptare pentru iarnă, dar nu cu atâtea podoabe ca acum, ci — ia' așa — albe și bune. Atunci — pe lângă tot necazul cu slujba de domni — era spor în muncă, că trăiam din ce da Dumnezeu după muncă, nu trebuia să stăm ca acum, tot cu mâna 'n pungă, mai pentru vinars și tăbac, mai pentru lumini și petroleu, mai pentru șurțuri și rochii și pentru câte drăcovii toate!

— D'apoi, tată — zise fata cea fecioară a Turcului, cum umblau atunci oamenii îmbrăcați, că știu că nu mai puteau să și le facă toate în casă?

— Ba puteau, draga tatii, că uite cum făceau: schimburile toate, și la mueri și la bărbați, se făceau din pânză de casă, dar nu de bumbac, ci de tort de cânepă și de in. Apoi făceau muerile pânză albă și sură, din cea albă se făceau cioarecii, iar din cea sură sumanele, dar sumane lungi și largi,

cu cline și călduroase. Apoi muerile-și țeseau crătințe și șurțuri de păr și de arniciu și-și țeseau propoade; năfrâmi nu purta mai nime, iar fetele umblau pururea în capul gol, că doară de aceea se zice că-s fete 'n păr. Azi nici când umblă popa la Bobotează cu crucea nu le poate stropi părul, ei numai năfrămile cele de păr și de mătasă, care-s pe bani scumpi! P'atunci ciobote purta numai popa și domnii și muerile, azi toți slugoi-s cu ciobote și cu laibere de postav și cu năfrâmi de mătasă! Apoi așa nu poate spori averea, ei se macină ea din sacul cel spart.

— Dacă-zi — adause fata Turcului — pentru haine nu or mai fi oamenii așa săraci, că doară tot atâta-i, ori faci hainele în casă, ori lucrî pe bani și-ți cumperi gata.

— Ba nu-i tot atâta, draga tatii, că pe bani lucrî când e vreme bună, și bani capeți, dar banii acela se și mănăcă când e vreme rea, de nu poți merge la lucru. Așa că cel ce lucră pe bani, eu puțin se alege, că gura cere de mănăcare, ori ai de lucru, ori ba. Dar cel ce lucră pe sama lui toate lucrurile, acela nu trebuie să stee tot cu mâna 'n pungă pentru toate nimicurile! Apoi, afară de aceea,

hainele făcute în casă și sunt mai trainice și nu se ponosesc așa iute.

.....

.....

(Aici se sfârșește povestirea. Autorul n'a mai urmat-o. Se vede că l-a atras altă povestire mai mult. Păcat! Dar și așa, cum e scrisă, putem înțelege că și pe vremea lui I. Pop-Reteganul erau unii țărani, cari făceau lux cu nemiluita și sufereau pe urma luxului. Omul zilelor noastre, ce să zică el?)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Amintiri din copilărie.

1. Casa părinților mei.

Casa părinților mei era o căsuță mică de nuiete, acoperită cu paie, precum erau toate casele românilor dela noi, după revoluția din 1848. Avea două ferestri, una spre miază-noapte și alta spre răsărit. Ferestrele erau cam atât de mari cât e o coală de hârtie și aveau fiecare câte patru ochi de sticlă (uiagă). Ele se deschideau numai într'o parte, în stânga. Înăuntrul casei erau 2 paturi, unul

al părinților mei, dinainte, și altul al bunicii mele (moașa, mama tatii), la ușe.

Cuptorul cocător încă era în casă și la gura lui era cuptor de lespezi mari de piatră : în acesta se făcea iarna foc, ca să se încălzească și să se facă de mâncare. Vara se făcea mâncarea în tindă, pe vatră și nu se făcea foc în casă, numai când se făcea pâne, adecă mălaiu, că pe la noi rar fac oamenii pâne de grâu, deoarece grâul e la ceice îl au în hambariu, iar foștii iobagi, adecă oamenii de seama tatii, numai puținele hambare au pentru grâu, cam atâtea cât să aibă grâu de sărbători.

Pânea cea de toate zilele a someșenilor este mălaiul și măămăliga, dar până sunt de aceste nu vezi om mort de foame.

Pe lângă păreții casei, dinlăuntru, locul necuprins de paturi îl cuprindeau lavițele, cari erau nescari scânduri de brad, bătute cu cute de cătră cei șase pociumbi. Pociumbii aceia aveau să stee tot în casă, iar paturile și lavițele ieșau afară, când văruiă mama casa ; ele nu aveau atâtea drepturi ca pociumbii. Pe timpul vărutului mai ieșea afară și masa, căci să nu credeți dumneavoastră, că doar

în casa părinților mei nu ar fi fost masă...! Și ce masă era masa părinților mei! Nu cu multe pistrițituri, făcută, ei numai albă, cu picioarele de fag și cu tablă de brad, dar nu o vedeai în veci descoperită. Iarna și vara, ziua, noaptea, era acoperită cu două fețe, una albă, de pânză și peste ea alta, verde sau vânăță, de lână. Cea de lână o lua și împăturându-o o puneă mama pe căpătâiul patului, de câte ori da cuiva de mâncare la masă, nu voia adevărat să vadă mama nici când în nerânduială ale casei. Noi, prunci, mai mâncam și pe la vatră, că cine era să umble în toată minuta așternând masa de câte ori cer copiii câte o strugea (felie) de mălai!

Dar mă scăpai a zice : și ce masă era masa părinților mei! Așa e : masa părinților mei era o adevărată masă ; mulți domni de român au mâncat la măsufa aceea mică ; mulți preoți, protopopi, notarășii, dascăli mari și mici, diecei (studentii), cari mergeau la școalele din Năsăud ori Bistrița — totdeauna se abăteau pe la casa cea mică a părinților mei, unde pe masa cea simplă li se întindeau cele trebuincioase. N'a intrat străin în casa noa-

stră, care să nu fi gustat ceva de pe acea măsuță simplă. Și intrau mulți străini la noi, de oarece căsuța părinților mei, părintească, era chiar lângă drumul țării și toți ieșeau mulțumind mamei pentru buna primire. Azi nu mai este această căsuță decât o ruină. Tata, la 1866, își făcu alta nouă,*), dar nu mai puțin ospitală.

Nu mai voia adecă să șeadă în acea căsuță, unde în timpul iobăgiei mâncase mălaiul inundat de lacrimi de groaza *măcăului* de alun; nu mai voia să șadă în acel bordeiaș alcătuit pe furci de goron și acoperit cu paie, dela fereastra căruia îi strigase birăul domnesc de atâtea ori: Mître! mâne să ieși la domni, cu tată-tău, cu muma-ta și cu muiere-ta, că de nu — știi ce te așteaptă!

Dărâma toată căsuța aceea, în care-mi petrecusem eu cele mai dulci zile ale vieții mele. Și multe zile bune ale copilăriei petrecui în acea căscioară!

Cu deosebire la sărbători eram fericit, că atunci eram toți acasă. Părinții, după ve-

*) Care dăinaiește și acuma, în care locuiește văduva lui I. P. R. E drept că s'au făcut unele schimbări.

nirea dela biserică se puneau la masă și ne puneau la masă și pe noi, pe mine și pe soru-mea, căci din cinci copii ce fusesem, am rămas numai cu soru-mea și prânziam împreună. Nici nu este prânz pe lume așa de bun ca cel gătit de mama!

2. Prinderea postului de Crăciun.

Ieri am prins post de Crăciun. Toată ziua a făcut mama la plăcinte. De amiazi ne-a făcut tăiețai, pe găina cea galbină! Și friptură de găină am avut, cu castraveți acri. Tata a scos din pivniță ulceaua cea roșie, plină cu vin și a băut cu bunica și cu sluga și mie încă mi-a pus un jumătate de păhar și la Elena o țără pe fundul păharului. Numai mama nu a băut, că ea nu bea nici o băutură! Din apă afară nu am văzut-o bând nici când nimic.

Aseară fu seara plăcintelor. Un blid mare, plin cu plăcinte cu brânză, era în mijlocul mesei. Găina friptă în alt blid, tot acolo. Ulceaua cu vinul era la îndemână și lângă ea păharul cel mare. Lumina cea de seu ardea și lumina toată casa. Eu cu soru-mea stam

la vatră și puneam la cale trebile plăcintelor. — „Tu nu capeți una întreagă“ îmi zicea ea, „că ai mai mâncat când le cocea mama pe lespede“! — „Ba tu nu capeți“, îi ziceam eu, „că tu ești mai mică și apoi și tu ai mâncat când le cocea“. Ba tu, ba tu, ba tu, ba tu și hai de cap. Soru-mea țipa ca din gura șerpilor: „Vezi-l mamă?“, atunci ușa se deschidea și dreptatea țarei intra. — „Da ce aveți?“, striga tata și pacea era gata.

Aseară nu ne-a fiert mama nici ouă, nici tăieței în lapte, de acestea ne fierbea numai în prinderea postului de Paști; ieri am prins abia postul Crăciunului.

Ce deosebire între ieri și astăzi! Ieri toată ziua numai plăcinte și fripturi și azi nici fasole, numai mălaiul gol! În ziua cea dintâi în post nu fierbea mama nimic, ei trăiau căsenii cu mălaiul gol, dacă nu voiau să mânânce ceapă, curechi murat ori zilvoiz*) (miere de prune). Astăzi, după ce și-a curățit mama casa, se pune pentru a întocmi toate pentru adevărata prindere de post, căci ieri fu lăsatul dulcelui (fruptului), zicea ea, dar azi e prinderea postului. De aceea nu

*) După ungurește, apă de prune.

e mirare că nu are vreme să facă de mâncare. Și cum ar și face, că doar vasele sunt înfruptate! Acum trebuie să facă leșie, să leșieze blidele și talgerile (farfuriile) și lingurile și oalele și furcuțele și cuțitele. Numai fedeele (coperișele oalelor) nu le leșiază. Acelea le pune pe foc și arde unsoarea din ele, iar ele rămân ca nouă. Firește că unele și plesnesc pe foc, dar — înșfârșit — și olarii ar trăi; apoi pontul acela l-a învâțat mama dela lelea Palaghia, din Bata, dela mătușa-meă și întru pomenirea ei, deși trăiește, trebuie să facă o țară de țeremonie la prinderea postului. Destul că postul era intrat și a mâncă de fruct e oprit, că: taie popa limba!

Nu face nimic, postim și colindăm cât e ziua de mică, că în postul Crăciunului trebuie să știți și prin Reteag sunt zilele scurte, iar seara, după ce se adună căsenii în casă, apoi cei mari spun povești, până adorm cei mai mici.

Imi aduc bine aminte cum colindam toată ziua cu soru-meă, aci după cuptor, aci jos, în mijlocul casei, aci sub pat, numai la icoane nu ajungeam, altcum peste tot locul eram,

a toate ajungători, îndată ce ieşea mama din casă.

Trece o zi după alta, vine drăguţa de iarnă cu omătul în spate şi într'o bună dimineată, când mă scol, văd numai urdă pe afară. Soru-mea nu băgase de seamă. — „Elenă, hai să mâncăm omăt“! zisei eu, ca mai cuminte. „De unde, loane“? strigă ea, voioasă. „Dar de afară“, îi spun eu, cu glas biruitor, ca omul care ştie mai mult decât alţii. — „Mai lăsaţi-vă locului“, zise mama, „nu-mi deschideţi uşa, că vine frigul în casă“! Mai ţine copiii în casă, mamă, dacă mai poţi! Inzadar ne spunea mama că afară e frig, că omătul e rece, că nu mai ştiu ce; nu ne avu ce face, până nu ne făcu scăpaţi afară. Hoşul de omăt ne amăgea cu faţa lui cea albă şi ne poştea a ne apropia de el; barem de ne-ar fi amăgit numai el atunci. Cum ieşisem afară, Elena îşi umplu odată pumnii de omăt, vrând să-l bage în gură, dar simţindu-l rece, mi-l aruncă în cap şi merse sbierând înlăuntru. Eu mai stătui puţin afară şi auzii pe mama mângăindu-o: „Noa, vezi draga mea llenuşă, dacă ascuţi de nebunul acela de Ion, ce păţeşti“? Bagseama eu

eram de vină că neaua era atât de rece! — „Ascultă tu de mămuca“, îi zise mama mai departe, „vezi tu că el — adecă eu, — e blăstămat. Aşa-i că nu mai ieşi desculţ în omăt“? Că desculţi ieşisem amândoi. Era din pricină că nu aveam încălţăminte — ne apucase iarna desculţi.

Dar altcum nu-i atâta până Joi, apoi ştii, că ne încălţă tata! Elenii îi cumpără tata cisme şi mie opinci. Tata îşi găta săniile, una de pădure şi una de gunoi. Îl văzui că vine în casă cu vreo 6 nutele de carpin, că le pune după foc, până se înfierbântă bine şi apoi le suceşte gânjuri, slobozind la fumuri din pipă, ca un ture. Când ieşi tata afară, să pună gânjurile la săni, mersei şi eu, să văd cum le pune. Soru-mea nu lipsi. Par'că şi acuma o văd cum sta sgulită, cu picioruţele în omăt, ca şi mine. Impletind tata un gânj zise: „Un colac e gata“! Atunci eu cu Elena, raita în casă, strigând: „Mamă, dă-ne colac“!

— „Dar de unde să vă dau colac? Pe cine vedeţi voi umblând cu colaci“?!

— „Că tata a zis că un colac e gata! Dă-ne colaci“!

— „Măi loane, pare-mi-se că pe tine te mănecă pielea, măi! De unde să-ți dau eu colaci? Nu cumva vrei să-ți fac unul, din cânepă? (că chiar torcea mama) sau să iau o nuiă din mătură“ ?

Dar noi, eu și cu Elena, nu încetasem a striga: colac și iar colac! Atunci tata intră cu un gânj rupt în mână și cu o nuiă verde, să facă alt gânj în locul celui rupt. „Dar ce au copiii de se miaună?“ întrebă el. „Ce să aibă“, zise mama „cer colac, că tu nu ai alt lucru fără să le spui că colacii is gata. Amu dă-le, dacă ai de unde, că de când intrară în casă numai colac le trebuie, dar de mă scol dela caier și iau nuiăua, o să-i învăț eu a cere colac în post!“ — „Atâta-i tot?“, zise tata, îmbiindu-ne cu gânjul rotat.

„Na-vă, dragii tătucului, colacul acesta și mâncați-l, și dacă l-ați gătat, spuneți-mi să vă mai aduc unul“. Atunci băgai de seamă că gânjul seamănă cu colacii colindătorilor dela Crăciun. Eu, luându-l, încetez de a sbiera și încep a colinda. Soru-mea, după mine, prin casă, să il dau ei. Eu nu vreau, ea țipă, eu sbier și facem un tălălău, de nu se mai auzea vorba mamei. „loane, lasă-i ei jucăria,

că e mai mică“! Soru-mea prinde de gânj, eu nu voiu să las, gâlceava se mărește, mama lasă caierul și apucă vergeaua... apoi lasă-mă, de nu a făcut pace în țară...

3. Crăciunul.

Toemai când decurgea tractatul de pace mai pogan, intră la noi un prieten al meu, Andriș, fiul lui Ianoș al lui Andrișel, copil de ungur opincar. Indată după intrarea lui luară toate o altă față, pacea se făcu la loc, de dușmăniile și încăderările vechi nu se făcu pomenire; soru-mea se întovărășise și ea cu noi, ținând gânjul la spate, să nu îl luăm. — „Măi loane“! zise prietenul Andriș, „mă loane, ai tu bătă“? — „Ba“ răspund eu, „ce să fac eu cu bătă“? — „Nu ai? dar' traistă ai“? — „Nici traistă n'am! da' tu“? — „Hop, eu am și traistă și bătă. Astară merg la colindat și capăt colaci și grițari, de ciudă, noa, că tu nu-î căpăta, dacă n'ai cu ce veni a colinda“.

Nici să mă fi opărit cu apă fierbinte nu m'aș fi ofilit mai tare, ca la auzul vorbelor acelora: să meargă el a colinda fără mine!

și numai fără mine putea merge, deoarece eu nu aveam bătă și traistă, de îmbrăcăminte nici nu mai întrebam.

„Mamă, fă-mi bătă și traistă“! zice eu într'un târziu, uitându-mă cu invidie la Andriș, care avea șapca (căciula) trasă pe urechi, bătă în mână și traista la grumazi, gata cum se cade de colindat. „Măi Andriș“, zice mama, „n'ai putut tu ședeă acasă, ca să nu-mi poștești copiii la atâtea nebunii? Noi nu avem Crăciun, până mai încolo, mâne îi numai Crăciunul vostru, al ungușilor. Lasă că pe Crăciunul nostru și noi ne-om găta de colindat, dar acuma lasă-ne în pace“. Soru-mea încă striga: „Mamă-tantă!“ (straiță vrea să zică, dar fiindcă pe atunci învăța a vorbi, eugeta că ar fi bine să rostească câte o vorbă pe nemțe, că pe atunci domnea absolutismul nemțesc în țara noastră). Nu avu mama încătrău, lăsă caietul și ne făcu băticeuțe și apoi începurăm tus-trei a colinda: „Zori, zori, zori, dalbe surori...“ Să ne-ți fi văzut pe tus-trei la ușe colindând: toți trei cu băticeuțe în mână, eu cu soru-mea desculți, ca regele zulilor, în cămeși scurte, cu capetele descoperite, soru-mea cu un

șir de mărgele negre la grumazi și cu cercei de argint în urechi. Numai aceste două lucruri o trădau că e fată, căci altecum purta părul tuns, după moda de azi a coconțelor.

În scurtă vreme ne veni în minte că noi numai bâte aveam și că ne trebuiesc și traiste. Nu avu mama pace cu noi până nu ne făcu și aceste lucruri, atât de trebuincioase colindătorilor. Ne făcu traiste, una mie și una soru-mii. A doua zi era să fie Crăciunul ungarilor. Pe înserate vedeai cete de colindători, tot trei-patru laolaltă, intrând și ieșind dela vecinii unguri. În dreapta casei părințești ședea un ungar, badea Ianoș, peste uliță ungar, badea Dani și în stânga ungar, domnu' poșta-meșter. Eu ascultam dela noi de pe prispă cum strigau copiii la fereastra badii Dani, unii: „szabad kántálni“ ?, cari colindătorii erau unguri, iar colindătorii români întrebau: „lăsa-i-ți sfântul Crăciun în casă“ ? la care vorbe badea Dani răspundea: la unii „szabad“, la alții „lăsa“. Apoi colindătorii începeau colinda. De însemnat e că ungarii dela noi au datinele românilor la Crăciun, adecă și ei umblă a colinda, primesc colindători, numai cât că ungarii dela

noi, foștii iobagi, adecă neștind ungurește, colindă românește, precum și horesc când îi lovește dorul și precum și chluiesc în joc și vorbește în casă. Nu știu altă limbă.

Așa mă înțelegeam și eu cu copiii lor. Sunt la noi însă unguri, cari știu mai numai ungurește, foștii nemeși, ei-s atât de.. nu știu cum le-aș zice, încât nu ne-ar face pic de cinste dacă ar fi români.

Destul că în vecini începu colindatul. Până atunci mă mai putu ținea mama cu mare greu acasă, dar când auzii colindând: „Pe câmpul cu florile... Dragă Ileană...“ atunci, raita, prin omăt până la badea Dani în casă. Eu fiind desculț nu mă oprii la fereastră, ci tunai oblu în casă, unde niște copii de ungar de pe deal, nemeși chiar, căpătau răsplata colindei: câte un colăcel și dau să iasă, iar dela fereastră colindau câțiva copii de român... „Dragă Ileană“! Bucuria badii Dani fu mare la vederea mea. Mă puse pe vatră cu picioarele la foc, zicându-mi: „Încălzește-te, luonaș, și ascultă colinda, că eu merg și aduc și pe Ileana voastră aci“!

În adevăr, bunul vecin merse la noi și aduse și pe soru-mea, care plângea nemân-

gătită. Ajunul de Crăciunul unguresc îl petrecusem la vecinul Dani, de unde mai târziu ne duse acasă servitorul nostru. Nu e lipsă a vă spune că duserăm câte 2 colaci acasă.

Așa trăiau odată ungurii cu românii la noi, înțeleg ceice fuseseră de-o soarte, foști iobagi. Azi, mulțămită împrejurărilor, începe a se răci tot mai tare și mai tare prietenia, până în sfârșit vor trăi ca cânele cu mâța. Așa-i în lume: ce sameni... aceea răsare; cine samănă vânt, secera-va furtună.

3. Crăciunul românesc.

La vreo săptămână după Crăciunul unguresc văd numai că tata nu merge la pădure, deși datină avea ca în toată ziua să aducă câte o sanie de lemne, să se aprovizioneze de cu iarnă pentru vară. El începu a scoate, îndată ce se făcu bine ziuă, câte ceva din casă, scoase masa, paturile, lavetele, icoanele și... tot ce era în casă, de lăasă pereții toacă. „Eu nu știu, tu, Mărină“, zise tata, „ce mai umbli tu văruind pe o vreme ca asta, căci păreții aceștia nu-s afumați“.

— „Ce știți voi, bărbații, de lucrurile muieresti!“ — zise mama. „Doar' e rușine să aștepți niște sfinte sărbători, cu casa ca hurbulele cele țigănești!“

— „Apoi“ — zise tata — „tu fă cum știi!“

Și se puse mama și mătură păreții cu o mătură de cele de grădină, apoi urni tot varul, care vrea să cadă de pe ei, după aceea îi murui cu lut cleios, de erau tot în-pistrițați pereții. Eu cu soru-mea ședeam pe vatră și ne uitam ce face mama: mai luam câte o țără de lut, călcat (frământat) și lipiam și noi pe jos și pe vatră, pe lângă toată porunca aspră a mamei. Nu știu ce pricină s'a ivit între mine și soru-mea în aceea zi solemnă, când mama chiar muruia păreții cu lut, destul că lăsă muruitul păreților și începu a mă murui pe mine peste gură. Desigur am fost prea de omenie! A trecut însă și asta! După aceea se puse mama și vărui casa, apoi spălă ramele ferestrelor, lipi casa, roși cuptorul și începu a aduce câte ceva în casă și a pune la loc. O verișoară a mea spălase mobilele, afară, în omăt: cuierele, lavițele, masa, paturile și icoanele și acuma începu a le pune care de unde au fost luate. Deodată cu sfârșitul zilei se sfârși și așezatul lucrurilor din casă. Casa era gata ca o pălută, așa susținea buna, care încă dăduse toată ziua ajutor mamei la vărui, că doar la vărui cât lucru e! Te pot și fura nescari tâlhăroi de țigani, cari umblă a cerși, cum is toate împrăștiate, ca pe vremea tătarilor: de aceea găzdoaia cea harnică nu mai are stare până ce le vede toate de unde

au fost luate. Apoi mama era găzdoaie harnică. N'ar fi suferit pentru toată lumea ca să se audă prin cel sat că n'a gătat de văruiț într'o zi, fie chiar și într'o zi de iarnă!

Uitasem a vă spune, că înainte de asta cu câteva zile fu la noi o sărbătoare și mai mare decât văruițul, fu *ucisul porcilor*. Badea Vila venise de cu dimineață cu Nicolae Păsculeanu, cu badea Dani, badea Ianoș, David Petre și mai știu eu cu care și s'fat făcură în casă, cum să scoată mascurul cel mare din coteț.

Sluga venea cu păsatul dela râșniță, că sarea o râșnise încă cu două zile mai 'nainte. „Mă cumetre!“ zice badea Vila cătră tata, „eu socotesc că deodată să ucidem amândoi porcii. Eu junghiu mascurul și cumătrul Nicolae scroafa, că de vom scoate unul și l'om junghia, atunci de țipetul lui celălalt se înverșunează și strică cotețu' ori că scapă altmintrelea, apoi mai prinde-l dacă poți!“

— „Așa gândesc și eu“, zise badea Nicolae Păsculeanu, care era înarmat ca și badea Vila cu un cuțit mai pogan decât baionetele honvezilor.¹⁾

Și ceata porni din casă: cei doi conducători cu armele în mână, servitorul cu un blidișel cu grăunțe în mână, să celuiască

¹⁾ Pogan = grozav, evvănt din Bănat; honved = soldat din fosta Ungarie, „apărător de patrie“.

porcii din coteț, după sine, ceilalți cu mânecile sufulecate, ca să prindă pe pașnicii porci, cari poate că numai moarte nu visaseră în acea noapte! Eu și soru-mea încă eram îmbrăcați: o așa festivitate nu putea trece fără noi! Mama și servitoarea încă erau cu un blid mare în mână, să sprijinească nevinovatul sânge.

Porcii fură amăgiți cu grăunte, de ieșiră afară. Sluga îi chemă după sine, aruncându-le grăunte: țugu-te, țugu-te, țugu-te, până la larg, acolo le aruncă grăunte mai multe. Când mâncau mai bine se făcură dujmanii lor în două cete și se aruncară pe ei, iar badea Vila implântă fierul ucigător în grumazii mascurului și badea Niculae în ai scroafet și peste puține minute zăceau fără suflare acele dobitoace, cari nu făcură intrigi în contra integrității statului, nu demonstrațiuni în contra cătărei limbe sau egylet,¹⁾ nu conspirațiuni în contra funcționarilor! Fără suflare zăceau două ființe, omorite cu forța, fără judecător, fără avocat-apărător, fără de a putea reclama barem la tablă, dacă nu la curte. Și când li se implântară cuțitele în grumazi, nu voiau să descopere ceva secrete, posibil politice, ci, înădușindu-se în sângele propriu, muriră ca toți eroii acestui veac!

1) Ungurește = societate.

Acum mi-i puseră pe săniuță și hai cu ei în grădină, unde mi-i pârjoliră cu paie. Dela aceea bojotaie nu putui lipsi nici eu, nici soru-mea. Minune însă: când fu bojotaia mai frumoasă, când se juca vântul cu para focului din spatele mascurului, ca și o petea de mătasă, atunci mascurul se scoală în picioare și o tulește la fugă către fundul grădinii, înzadar îi fu însă opintirea, că la ureo cinei pași cade, ca să nu se mai scoale!

— „Spusu-v'am că a curs prea puțin sânge?“, zise tata, — „par'că vedeam ce are în gând porcul ăsta!“

— „D'apoi multe gândesc și porcii“, zise badea Dila, „ci oamenii de ce-s oameni? să nu lase după ei!“

Și mi-i pârjoliră până arse tot părul de pe ei, apoi mi-i frecară cu omăt și cu pojmotoate de paie, până mi-i făcură ca joljul de albi, de nu-i mai cunoșteam! Eu cu Elena eram încurecați într'un discurs foarte serios. — „Beștea cea mai mare va fi a mea“, zic eu, „o să bag în ea grăunțe, apoi să vezi cum va suna!“ Soru-mea nu știa ce e aceea, dar totuși zise că nu o lasă. Eu una, ea alta și pricina-i gata.

Astădată însă nu ne făcu mama dreptatea cu vergeaua, ci badea Dila, dându-ne câte o bucățică de ureche friptă, de porc. Și pacea asta fu mult mai bine primită decât cea cu nueluța, numai că nu avu durată lungă.

După aceea băgară porcii în casă, îi făcură tot slănini, unturi, unsori, cărnuri și cârnat, iar eu aveam o beșică mare, umflată și cu grăunțe de cucuruz în ea, să zurgăluască: soru-mea, asemenea, avea una!

Nu voiu a vă spune nimic despre ospățul purtătorilor de îngeri asupra porcilor: toți se ospătară omenește.

La câteva zile după aceasta s'a întâmplat văruițul! Intr'o bună dimineață, când mă sculai aflai în casă 2 coveți mari și la fiecare câte o muiere, cernând fărină de grâu. Pricepui numai decât că iar se găta mama pentru ceva festivitate.

— „Dintr'o mierță de fărină vom face colăcei pentru colindători, dintr'o mierță colaci cu bartă, pentru ceterași și numai după aceea vom face pita și colacti, pentru casă. Avem să băgăm de nouă ori focul în cuptor azi, auzi, Dotică (diminutiv din Dochta)“ — zise mama cătră o verișoară a mea, pe care, rămânând orfană de mamă, o luă mama. — „Aud, mătușe!“ Pe când era ziuă bine se scoase un rând de colăcei din cuptor, apoi altul și altul, până colo ce bate toaca de vecernie erau gata, atunci scoase mama colacii cei cu unt, ce-i băgase în cuptor, cu tot! Atunci mătură verișoara mea casa frumos, puse ștergarele prin cuie, trase fețe albe (curate) pe perini, lepedee albe pe paturi, fețe albe, pe masă și în câteva minute era

casa ca un păhărel. Mama încă era ocupată cu moaşa (buna) cu tot, ele aşezau curechiul într'o oală, ca de o mierţă, tot un rând de curechiu, altul de carne şi altul de găluşte. Curechiul Crăciunului!... Acum nu mai încăpea nici o îndoială că doar nu ar fi ajunul de Crăciunul cel românesc. Pe noi, pe prunci, încă ne schimbă mama frumos şi ne zise: „Fiţi pe pace şi nu fiţi forobraji! Imdată 'or începe a veni colindătorii!“

Verişoara aprinde lumina, tata intră în casă cu un butan mare în braţe, butanul Crăciunului, acela trebuie pus pe foc, să ţină foc toată noaptea, că doar' cine să se culce spre o zi mare ca ziua de Crăciun? Pune deci butanul după foc, mama pune oala cea mare cu curechiu înaintea focului, să fiarbă cu încetul, că până mâne doară este vreme. Într'aceste câni latră de gândeşti că ce au?

— „Ian mergi măi, Niculae, de leagă câni, că vor fi colindători!“

— „Lăsa-i-ţi sfântul Crăciun în casă?“, auzim un glas subţirel dela fereastră.

— „Lăsa“, strigarăm toţi căsenii ca dintr'o gură şi la fereastră începură colindătorii o colindă frumoasă, iar după ce o gătară unul din ei mulţumi așa:

„Mulţămim, jupâne gazdă, c'am ajuns sfântul Crăciun cu pace, cu sănătate, cu iertare de păcate. Să ajungem şi anul nou şi

Boboteaza, sănătoși, veseli, în pace, cu vote bună, cu dumneavoastră dimpreună!“

Apoi îi chema tata în casă: „Haidați în casă, dragii uncheșului!“ Ei, intrând în casă, își luară căciulile de pe cap și ziseră fiecare: „Bunăseara lui ajun, da-i mai bună-a lui Crăciun“. Mama le mulțami: „Bună să vă fie inima, dragii lelii, dar a cui sunteți voi! Dedeți ce frumos știți voi colinda? Ionul nostru nu știe colinda ca voi“. Mama îmbărbăta adecă copiii, dar nu știa că prin aceea vafămă onoarea copilului ei.

După ce merseră colindătorii, cari căpătară câte un colăcel și un cruceriu, mă văzu mama supărat de moarte! „Da' tu, loane, ce ai?“ zise mama. „Doar' nu ești beteag?“ „Ai grije, Mărină“ zise buna, „că o fi deochiat copilul. Cine știe care a fost eu ochi răi din cei din casă! Da' ce ți-e, loane, ce te doare?“

Eu nu mai suspinam, eram atacat în onoare! După multe ninerări și întrebări, deodată, izbucneste plângând: „Că dumneata ai zis că eu nu știu colinda ca copiii aceia!“ Atunci un hohot de răs umplu toată casa, iar tata mă mângăie: „Noa, da' tu încă văd că ai minte! Doar' nu i crede ce-ți zice mă-ta! Da' știe ea ce-i colinda? Nu te teme, loane, că tu mai bine știi colinda decât copiii aceia!“

Cu greu mă mângăiară. În seara aceea nu umblam a colinda, ci dimineața trebuiră să mă lase până la popa, care-mi făgăduise un cruceriu și două mere, ce mi le și dete.

Când s'au culcat părinții nu știu, știu atâta că am adormit în colinzi și m'am deșteptat în colinzi: cu lumină-am adormit, la lumină m'am trezit. Până a nu adormi au venit rânduri de colindători, cu stele, trei rânduri de țigani, cu ceteri și multe, foarte multe rânduri de colindători, de cei mici și de cei mari. La colindat adecă umblă copiii mai mult seara, până ce se urăsc și obo-sese, apoi se duc de se culcă, umblă mai mult, de obicei, mai mult de bucurie și pentru că capătă cruceri, poame, sau colăcei. A colinda umblă și pentru interes, anume țiganii și oamenii săraci. Țiganii umblă cu cetera, că ei sunt muzicanții și umblă toată noaptea, intră în casă și de acolo colindă. E bine însă să nu fie scară la pod în aceea noapte, deoarece țiganii unii colindă în casă și fac tălălău, iar alții pun bine ce află prin tindă și prin podul casei, de se pot urca. S'a întâmplat de au furat cărnurile de porc toate, în seara Ajunului, țiganii colindători. Alți țigani colindă cu gura. Asemenea colindă cu gura oamenii, cari, iar pentru interes, în formă de cerșitoare, umblă a colinda. Toți aceștia capătă colaci dela gazdă și nu colăcei mărunți, ca ai copiilor,

ei mai mari, așa-numiții colaci cu bartă! Oamenii mai gazde le dau și ceva de dulce. Țiganii însă și în ajunul Crăciunului tot țigani rămân. Ei cer vinars, să-și bage în urcior, deși li se dete să beie; cer curechiu și altele. Numai ce auzi pe țigănci: „Aldu-iască-te hlea mari și hlea tari! Dă-mi un pic de curechiu și o țără de râncezeală!” De multe ori m'am gândit: oare cer mai bine țiganii ori țigăncile? Dar' par'că la una și aceeași școală au învățat și unii și alții!

Asifel toată noptița o ceată de colindători intră, alta iese: aci ceterași, colo cu steaua, dincolo cu colinda, până ce se face ziuă. Atunci se frage oala cea mare cu curechiu de-o parte, se mătură vatra, că doară toată noptița s'o strâns cenușe de atâta foc, ce a ars, se curăță casa, apoi se schimbă căsenii și... ian făceți, par'că aud clopotele!

O să intre diecii în biserică, că au mare slujbă, la o sfântă zi ca asta!

După teșitul din biserică, până-s oamenii la prânz, încă încep țigăncile cu copiii lor din nou prin sat. Ele tot colindă, cât țin sărbătorile Crăciunului și ale anului nou (Sân-Văsi).

Pe unele locuri umblă în sărbătorile Crăciunului și Irozii sau Craii. Aceștia de regulă sunt juni, cari umblă la școală ori au umblat, deoarece au de învățat roluri cam lunguțe, cari anevole le-ar învăța numai din

auzite. Ei sunt opt la număr: Irod împăratul, craii Valtazar, Melchior și Gașpar. Aceștia, toți patru, au pe cap coroane împărătești din hârtie aurită, au haine pistruițe peste ale lor, au săbii de lemn, îmbrăcate în hârtie argintată și știu ținea dispută întreolaltă. Lângă acești patru crai este un cuvios părinte, cu barbă de brebèni. Rar se întâmplă să aibă revereandă și molitvelnic, dar barba nu-i lipsește, semn că barba e lucrul cel mai principal la popie. Și rău stă popii fără barbă, neamțului fără cățel, ungurului fără pinteni, jidovului fără pene, armeanului fără pipă, țiganului tuns și sasului cu călcâie la cisme. Tot de ceata crailor se ține și un soldat, care adesea e îmbrăcat honved, semn că împăratul Irod iubea foarte cătanele ungurești! Unul din cei mai de seamă ținători de crai este îngerul. Acesta nu e făcut din ceva fetiță, ci din fecior și, mai ales, foarte urât. El e îmbrăcat în haine albe și adese are și coroană împărătească. Crucile de pe hainele lor nu pot lipsi, ca și de pe a celor crai și de pe a soldatului și popii, semn că toți sunt creștini, până și Irod. Popa poartă cruce în mână, adesea dela ceva reschitori. Cel mai original decât toți este ciobanul. El nimerește mai bine ca toți, deoarece portul lui: opinei, cojoc și căciulă, sunt mai potrivite iernii noastre decât barba popii, sabia crailor și aripile îngerilor!

Lângă acești Irozi mai vine și Iapa. Iapa aceasta e nu cu patru picioare, ci cu două și e făcută din o ființă, bunăoară ca popa, ori ca și ori care erau. Chemarea iepei este să bage în sac darurile cele lumești și să le ducă după Irozi.

În copilăria mea îmi aduc aminte că am văzut și Vifleimul. Acela era o ladă, în care erau niște figuri ce reprezentau oi și nescari păpuși, cari reprezentau — de îmi aduc bine aminte — una: o muiere, două, niște ciobani, alta un crâșnic, (Fet) și iară alta un popă. Minune! Popa nu poate lipsi de nicăiri! Figurile acestea și păpușile erau purtate de un mecanism, așa, încât ciobanii se băteau: unul omora pe altul, apoi făcea groapa, crâșnicul trăgea clopotul, după mort, popa îl prohoddea, iar muierea îl plângea! La lada aceea misterioasă îi ziceau pe la noi „Vifleim“ și căpătau purtătorii „Vifleimului“, ca și colindătorii colaci, cărnuri, bani etc. Firește, ca și purtarea figurilor la „Difleim“, era însoțită ori de colindă ori de explicări, d. e. ciobanii se bat după pășune... muierea își plânge mortul etc.

Toți, atât Irozii, cât și cei cu „Vifleimul“, apoi țiganii cu ceterile, cu colinda, toți sunt colindători și umblă din interes. E un solu de cerșitorie! Sunt însă și un fel de colindători neinteresati, cari adevărat nu pentru interes colindă, ci ca să facă cinstea gazdei,

ori a fetei gazdei, un fel de „Nacht-Musik¹⁾), cum zic domnii.

De aceştia încă am văzut la casa părinţilor mei. Holteti din sat adecă se adună în seara de Ajun la un loc. Acolo se aleg cei mai voinici, cari ştiu bine colinda şi probează câteva colinzi, cari sunt mai frumoase. După aceea se înţeleg ca la miezul nopţii să se întâlnească la cutare fector. La timpul hotărît toţi îs adunaţi şi fac planul unde să meargă.

În multe locuri ei nu merg, numai cam în două, trei locuri. E mare cinste pentru gazda, pe care îl colindă holteti. Din fete încă nu colindă numai cam una-două, de regulă pe cele avute. Junii intră în curte foarte încet, se aşează la fereastră frumos şi încep colinda foarte plano, numai de abia se aude. El nu mai întreabă că lăsa-i-va să colinde ori ba, colindă frumos, iar când se apropie colinda spre sfârşit, se retrag frumos, unul câte unul, spre poartă, încât numai puşini rămân la fereastră, până la sfârşitul colindei, iar când colinda e gata, nu mai mulţămesc ea alţi colindători, ci o tulesc la fugă. Gazda însă se pregăteşte din casă, luminarea fiind aprinsă, nu are decât să iasă în tindă, spre a aştepta sfârşitul colindei: atunci iese fuga şi prinde pe un colindător, la care trebuie

1) Muzică de noapte.

să se reîntoarcă și ceilalți toți. De nu poate prinde, e destul să apuce pălăria unuia și toată ceata e datoră să intre în casă după ea! Acolo, firește, îi ospătează cu mâncare și beutură, unde de comun mai colindă o colindă și apoi se duc mai departe.

Cam așa se întâmplă colinda fecitorilor. În est mod colindă pe fruntașii satului și pe fetele cele mai alese. Mare rușine însă pentru junele, care se scapă de se îmbată la astfel de ocaziuni!

Astfel prăznuim noi sărbătorile Crăciunului în Reteag, la casa părintească și astfel se prăznuiesc acelea și astăzi: în veselie și în bucurie! În veselie să le prăznuim toți și în anul acesta, o poftese tuturor românilor de pe rotogolul pământului.

De Ioan Pop-Reteganul a apărut în „Biblioteca populară a Asociațiunii“ :

1. „Povestiri din viața țăranilor români“ (1908), cu o prefață de Octavian Goga. Nr. 1, 2, 45, 66, 78 din seria I., epuizat (nu se mai află de vânzare).
 2. „Lucă — minte slabă“ și alte povestiri pentru popor. Nr. 126, (Epuizat).
 3. „Casa țăranului român“. Sfaturi. Nr. 145 5 Lei
 4. În „Un ceas de șezătoare populară“. Chiuituri adunate. Nr. 148 5 „
 5. „Stan Bolovan“ și alte povești ardelenesti, culese din gura popoului. Nr. 172 5 „
 6. „Din Țara Hașegului“. Povestiri. Nr. 180 6 „
 7. „Copiii Ursufului“ și alte povestiri pentru popor, cu o prefață de Horia Petra-Petrescu. Nr. 185 10 „
 8. „Dascălul Ioniță“. Povestire. Nr. 196 5 „
- Deosebit: „Povești din popor“. (Epuizate.)

Datorințele bunului Român.

I. Ce este Asociațiunea „Astra” ?

E cea mai mare și cea mai veche societate românească din Ardeal, pentru răspândirea culturii în sânul poporului român.

II. Ce a făcut și va face Asociațiunea ?

1. A ajutat în timpuri grele, cu *burse*, tinerii români la învățătură de carte și de meserii. — 2. A înființat o *biblioteca centrală* în Sibiu. — 3. A înființat un *Muzeu* minunat, cuprinzând mai ales lucruri făcute de harnicele țărance române, dar și alte celea. — 4. A ținut zeci de mii de *conferențe* populare la sate și la orașe. — 5. A înființat *cursuri* pentru *analfabeți* (neștiutori de carte). — 6. A înființat *bănci populare și cooperative*. — 7. A tipărit, în zeci și zeci de mii de exemplare, *cărți de învățătură și petrecere pentru popor*. — 8. A tipărit revista „*Transilvania*”. — 9. A înființat *despărțăminte, cercuri culturale, biblioteci populare* la sate. — 10. A ajutat construirea de *Case naționale*. — 11. Ajuta tipărirea unei biblioteci pentru cărturarilor cu școală mai mare (de către Secțiile „*Astrei*” din Cluj).

III. Ce trebuie să facă orice Român bun ?

1. Să se *înserie membru* la Asociațiune (membru fondator 1000 Lei, membru pe viață 500 Lei, membrii activi 50 Lei). — 2. Cărturarilor cu știință de carte mai multă să aboneze revista „*Transilvania*” și să cumpere cărțile tipărite de Secțiile „*Astrei*”. Aceștia, și apoi lumea dela sate să cumpere broșurile din Biblioteca populară a „*Asociațiunii*” (fiecare coală de tipar de 16 pag. 1 Leu, 50 coale cu 800 pag. 50 Lei).

**Să iubiți Asociațiunea „Astra“ — cetitori
români ai acestei cărți!**

**Dați iubiți Asociațiunea aceasta, să știți
că lucrați pentru propășirea noastră, a tu-
turoara!**

**„Astra“ vrea o țărănime sănătoasă, de-
șteaptă, vrednică, cu gospodării înfloritoare,
cu încrederea într'un viitor strălucit.**

Calea „Astrei“ duce spre mântuire!

Ultimele numere ale „Bibliotecii popo-
rale“ sunt următoarele:

Nr. 196. *Dascălul Ioniță*, povestire din
viața dela sate, de Ioan Pop-Reteganul.

Nr. 197. *Să luăm aminte!* Sfaturi pentru
zilele de astăzi. De Petre R. Petrescu.

Nr. 198. „*Calendarul Astrei*“ pe anul
1933, redactat de Horia Petra-Petrescu.

Nr. 199. *Ioan Pop-Reteganul: Odinioară
și acum*. Amintiri din copilărie. Cu o intro-
ducere de Horia Petra-Petrescu: Cine a fost
Ioan Pop-Reteganul.

Nr. 200. *Holberg: Nu-ți băga nasul unde
nu-ți fierbe oala*. Comedie în 3 acte. După
Holberg, de Horia Petra-Petrescu.

Nr. 201. *Victor Popa: Poezii populare
și chiuituri din Țara Oltului*.